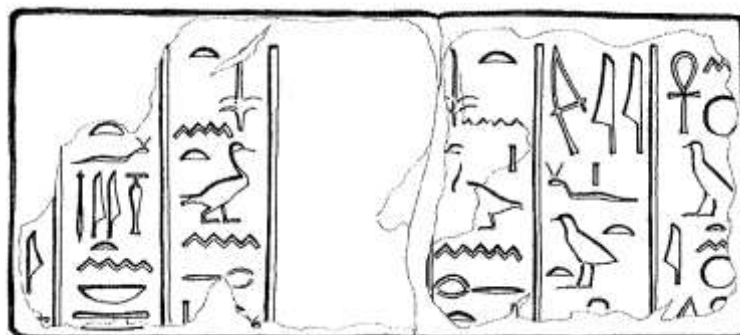

De eerste jaren van Toetanchamon

De vroegste vermelding van Toetanchaton is een steenfragment afkomstig uit Hermopolis met daarop de standaard titulatuur van een koningszoon. De tekst leest: *'De lieflijke koningszoon, geliefd door hem, Toetanchaton.'* Het fragment identificeert Toetanchaton, de latere Toetanchamon als een koningszoon. Jarenlang werd er vanuit gegaan dat Toetanchamon een zoon van de farao Achnaton was.

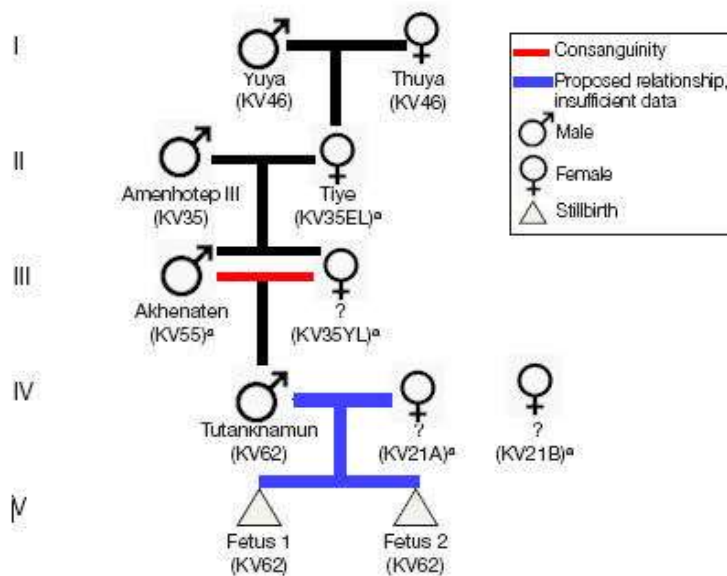
Figuur 1 Een tekstfragment uit Hermopolis met de naam van prins Toetanchaton erop.

Een in 2010 gepubliceerd DNA onderzoek naar de koningsmummies uit de 18de dynastie heeft echter twijfels opgeroepen over deze identiteit.

DNA onderzoek (zie figuur 2) heeft aangetoond dat de in graf KV55 gevonden mummie de vader van Toetanchamon is. Het onderzoek identificeerde de mummie uit KV55 als Achnaton.

Zonder wetenschappelijke details te verschaffen werd door het onderzoek geconcludeerd dat de mummie uit KV55 een man tussen de 35 en 45 jaar oud was geweest. Dit is in strijd met diverse eerdere onderzoeken naar de leeftijd van de mummie uit KV55 die concludeerden dat deze mummie een man van maximaal 25 jaar oud was. Op basis van deze tegenstrijdige gegevens kan niet met zekerheid worden geconcludeerd dat de mummie uit KV55 Achnaton was. Wel kan met zekerheid worden geconcludeerd dat de mummie uit KV55 een zoon van Amonhotep III en koningin Teje was.

Mummie KV35YL is geïdentificeerd als de moeder van Toetanchamon, zij was net als mummie KV55 een kind van Amonhotep III en koningin Teje. Over de identiteit van mummie KV35YL kan vooralsnog niets met zekerheid worden gezegd.

Figuur 2 de stamboom van Toetanchamon op basis van het DNA onderzoek.

Over de jeugd van prins Toetanchaton is weinig bekend. Er zijn twee personen die verbonden kunnen worden aan de jongere jaren van Toetanchaton. De eerste is de 'zoogster' of 'Menat' Maïa. In haar graf in Saqqara is zij afgebeeld met de jonge koning Toetanchamon die op een intieme wijze is afgebeeld terwijl hij bij Maïa op schoot zit. Het graf van Senqed, de burgemeester van Akhim, bevat een scène waarop Senqed samen met de jonge koning in een strijdswagen staat afgebeeld. Mogelijk was Senqed betrokken bij de (militaire) opleiding van de jonge prins/koning.

Na een regering van 17 jaar kwam Achnaton te overlijden, de periode die volgde is er een waar omheen veel onduidelijkheid bestaat. Er wordt over het algemeen vanuit gegaan dat het Semenckara, een mogelijke jongere broer van Achnaton was die de volgende koning werd. Semenckara was getrouwd met Meritaton, de oudste dochter van Achnaton en Nefertiti. Zijn koninklijke titulatuur werd aangevuld met titels die oorspronkelijk door Nefertiti werden gedragen.

De Britse egyptoloog John Richard Harris veronderstelde in 1973 dat Semenckara niemand anders dan Nefertiti was geweest. Deze theorie werd in 1990 onderschreven door de Britse egyptoloog Nicholas Reeves. Volgens de Amerikaanse egyptoloog James Peter Allen waren er twee koningen met dezelfde naam, die tussen de regering van Achnaton en Toetanchamon in moeten worden geplaatst. Beide koningen hadden het naamselement Anch-cheperoe-Ra in hun naam verwerkt.

De eerste koning Nefer-neferoe-aton zou een vrouw zijn geweest, die tussen het 15de en 17de regeringsjaar van Achnaton co-regent was. James Peter Allen veronderstelt dat deze vrouw Tasherit, de vierde dochter van Achnaton en Nefertiti, is geweest. Nefertiti valt volgens hem als kandidate af omdat zij al eerder zou zijn overleden. De andere koning zou Semenckara zijn geweest, die niet langer dan een jaar na de dood van Achnaton zou hebben geregeerd.

De meest recente opvatting veronderstelt dat Nefertiti rond het 12de regeringsjaar co-regent van Achnaton werd. Twee jaar later verdween zij van het toneel. De meningen verschillen erover of zij in ongenade was gevallen of door de heersende pestepidemie was overleden. Hierna werd Semenckara de co-regent en opvolger van Achnaton. De gebeurtenissen tijdens de laatste regeringsjaren van Achnaton zijn al met al niet geheel duidelijk vanwege het ontbreken van doorslaggevend bewijs.

Dat een raadselachtige figuur met de naam Semenckara koning werd, staat vast. Het moment waarop is echter onbekend. Semenckara heerste maar kort over Egypte. Zijn hoogst bekende regeringsjaar is jaar drie. Deze datering is afkomstig uit het graf van Para (TT 139) in Luxor. Opvallend aan deze tekst is dat er melding wordt gemaakt van offers aan de god Amon in de tempel van Anch-cheperoe-ra. Dit doet vermoeden dat tijdens de regeerperiode van Semenckara een poging werd ondernomen om de relatie met de Amonpriesters te verbeteren.

Nadat Semenckara van het politieke toneel verdwenen was werd Toetanchaton de nieuwe koning. Vanwege zijn jonge leeftijd waren het de sterke mannen achter de troon die de daadwerkelijke macht uitoefenden. Met name de godsvader Eje had een zeer invloedrijke positie. Ook de generaal Horemheb en de schatbewaarder Maya waren invloedrijke figuren.

Het lijkt erop dat de koninklijke residentie van Amarna naar Memphis werd verplaatst. De oude hoofdstad werd binnen een aantal jaar door de bewoners verlaten. Gedurende de regering van Toetanchamon was er wel een militaire/politiemacht in Amarna gestationeerd. Deze had waarschijnlijk als doel de officiële bouwwerken te bewaken, dan wel toe te zien op een geordende ontmanteling van de stad. Het verlaten van Amarna hield niet in dat er direct sprake was van het verlaten van de Aton-cultus.

Het lijkt erop dat de troonnaam Toetanchaton gedurende de eerste jaren van de regering naast de naam Toetanchamon in gebruik was. Op de gouden troon in de collectie van het Egyptisch museum in Caïro zijn beide namen naast elkaar aangebracht. Wanneer de naam Toetanchaton op een later moment gedurende de regering van werd vervangen door Toetankhamon zou dit met alle cartouches gebeurd zijn. Ook op een andere troon welke in het graf gevonden is zijn de namen Toetanchaton en Toetanchamon beiden gebruikt. Het precieze moment waarop afstand werd genomen van het -Aton element in de naam is niet vast te stellen, maar na regeringsjaar vier komt de naam Toetanchaton niet meer voor.

Figuur 3. De gouden troon van Toetanchamon uit het Egyptisch museum in Caïro.

De geleidelijke terugkeer naar het orthodoxe geloof, en het daaraan verbonden afscheid van de Aton-cultus hield niet in dat de cultus van de Aton buiten Amarna direct gestaakt werd. De Aton tempels in Memphis en Thebe lijken gedurende een aantal jaren nog actief te zijn geweest. Meryre, de hogepriester van Aton in Amarna voerde deze functie gedurende de regering van Toetanchamon uit in de tempel van Aton in Memphis. Naast deze functie was Meryre ook 'hogepriester van Neith'. In Thebe was Ramose, de 'opzichter van het dubbele graanhuis van Opper- en Neder-Egypte' ook 'steward van Aton'. In het graf van Horemheb in Saqqara is op een stèle een hymne aan Ra-Horachte aangebracht, een deel van de tekst leest:

'Wanneer u verschenen bent aan de horizon, prijzingen voor u zijn in de monden van iedereen, want u bent mooi en verjongd als de Aton, in omhelzingen van uw moeder Hathor.'

De Aton verloor gedurende deze periode zijn dominante positie en werd een van de vele Egyptische godheden. Pas tijdens het latere deel van de regering van Toetanchamon werden de aan de Aton gewijde bouwwerken afgebroken. De Thebaanse tempel 'het huis van Nebcheperure in Thebe' werd gedurende de tweede helft van de regering van Toetankhamon gebouwd. Bij de bouw werd gebruik gemaakt van stenen die oorspronkelijk afkomstig waren van bouwwerken gewijd aan de Aton.

Een van de belangrijkste activiteiten uit de regering van Toetanchamon was het herstellen van beschadigde tempelreliëfs, beelden en voorwerpen van met name de Thebaanse goden Amon, Mut en Khonsu. Tijdens de regering van Achnaton waren in heel Egypte de verwijzingen naar met name Amon-Ra toegetakeld. In de Thebaanse regio waren ook de afbeeldingen van andere godheden slachtoffer geworden, maar buiten deze regio waren de meeste tempels de dans ontsprongen. Een belangrijk monument dat verslag doet van de restauratie politiek is de 'restauratie stèle' van Toetanchamon'.

De stèle werd in 1905 door de Franse egyptoloog Georges Legrain in de tempel van Karnak ontdekt. De verbrijzelde stenen plaat werd in vijf stukken gebroken gevonden. De stèle bevond zich onder een halve meter aarde in de noordoostelijke hoek van de hypostyle hal, bij de derde pyloon uit de tijd van Amonhotep III. De stèle had bij zijn plaatsing een prominente locatie aangezien deze derde pyloon, vóór de bouw van de hypostyle hal, de hoofdingang van de tempel vormde.

De stèle is uit rood graniet vervaardigd en heeft een hoogte van 2,54 meter en een breedte van 1,20 meter. Boorgaten over de middenlijn tonen aan dat ooit een poging is ondernomen om de stenen plaat voor hergebruik in twee delen te splijten.

De stèle, afkomstig uit het vermoedelijk eerste regeringsjaar van Toetankhamon, is door Horemheb geüsurpeerd. Toen hij koning werd, heeft hij de naam van Toetanchamon door zijn eigen naam vervangen. Er bleven echter genoeg restanten van de naam van Toetanchamon bewaard om de stèle aan hem te kunnen toeschrijven.

Figuur 4 De restauratie stèle van Toetanchamon.

Het centrale thema van de inscriptie op de stèle is verzoening. De halfronde lunet bovenaan toont Toetanchamon voor Amon-Ra en zijn vrouw Moet. De god schenkt de koning goddelijke kracht. In het eerste deel van de tekst worden de titels van de koning gegeven. Deze worden gevolgd door een opsomming van bijnamen van de koning. Toetankhamon wordt onder andere de geliefde van Amon-Ra, van Atoem, Ptah en van Thot genoemd. Vervolgens geeft de tekst een beschrijving van de staat waarin Egypte zich bevond toen Toetankhamon aan de macht kwam: “Welnu, toen zijne majesteit als koning verscheen, waren de tempels van de goden en godinnen, vanaf Elephantine tot aan de moerasgebieden van de Delta vervallen tot ruïnes. Hun schrijnen waren in verval geraakt en waren puinhopen geworden die met onkruid waren overwoekerd. Hun heiligdommen waren alsof zij nooit bestaan hadden en hun tempels waren voetpaden geworden. Het land doorstond een moeilijke periode, want de goden, zij veronachtzaamden dit land. Indien men een leger zond naar Palestina om de grenzen van Egypte te verbreden dan hadden zij geen enkel succes. Indien men tot een god bad om een ding aan hem te vragen, dan kwam hij in het geheel niet.” Vervolgens bedacht de koning hoe de goden gunstig gestemd konden worden. Er werden gouden cultusbeelden, versierd met edelstenen, voor de goden gemaakt. De tempels werden gerepareerd en voorzien van rijke offerandes en door het paleis betaalde dienaren en dienaressen.

In het laatste deel van de inscriptie wordt het resultaat van de inspanningen van de koning beschreven: “De goden en godinnen die in dit land zijn, hun harten zijn in vreugde. De heren van de schrijnen zijn in verheuging. De oevers zijn in jubel en triomfantelijk gejuich is door het gehele land omdat goede dingen zijn gebeurd.”

Alles te weten komen over Toetanchamon?

In mei en juni organiseert Thoth egypte cursussen in samenwerking met BplusC de cursus De wereld van Toetanchamon. In vier lessen wordt een compleet en uitvoerig overzicht gegeven van de regeerperiode van Toetanchamon. De vijfde les bestaat uit een rondleiding over de Egyptische collectie van het Rijksmuseum van Oudheden waarbij de focus op de periode van Toetanchamon zal liggen.

Klik op het logo hieronder voor meer informatie.

